

- בג"ץ 8397/06
 א בג"ץ 8619/06

אדוארדו ווסר, עו"ד

נגד

- ב
1. שר הביטחון
  2. מדינת ישראל – משרד הביטחון
  3. שרת החינוך
  4. מדינת ישראל – משרד החינוך
  5. ראש המועצה האזורית שער הנגב
  6. המועצה האזורית שער הנגב
- ג בג"ץ 8397/06

1. ועד ההורים העירוני בשדרות
2. מטה המאבק להשבת הביטחון לשדרות
3. בתיה קטר
4. אלון דוידי
5. התנועה לאיכות החינוך בישראל

נגד

- ד
1. משרד הביטחון
  2. משרד האוצר
  3. משרד החינוך
- ה בג"ץ 8619/06

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

- ו [29.5.2007, 8.2.2007, 15.11.2006]

לפני הנשיאה ד' ביניש והשופטים ס' ג' ובראן, ד' ברלינר

- ז
- הממשלה אימצה תוכנית שלפיה יש למגן מפני ירי רקטות "קאסם" את בתי הספר בעיר שדרות וביישובי עוטף עזה בשיטת "המרחבים המוגנים". שיטת מיגון זו אינה מבוססת על מיגון המלא של כל הכיתות בבתי הספר השונים, אלא על כך שחלק מהכיתות

ימוגן וחלק אחר של הכיתות לא ימוגן כלל, אך הכיתות יהיו סמוכות למרחב ממוגן, כך שיתאפשר לתלמידים באותן כיתות להגיע למרחב המוגן עם הישמע ההתרעה על ירי הרקטות. מיגונם של כל בתי הספר ביישובי "עוטף עזה" לא הושלם במועד שנקבע בהחלטת הממשלה. מכאן העתירות.

א

לטענת המשיבים, שיטת "המרחבים המוגנים" שנוסחה בכיתות בתי הספר, נותנת מענה ביטחוני מספק לכיתות שמיוגנון מבוסס על שיטה זו. כן טוענים המשיבים כי עמדתו של מפקד פיקוד העורף הינה עמדתה המקצועית של הרשות המינהלית, וככזו היא נהנית מחזקת הכשרות המינהלית, ונדרשות ראיות כבדות משקל על מנת לסתור אותה. עוד נטען כי מדובר על חובה שלמדינה נתון שיקול דעת רחב לגבי דרך מימושה, ושיקול דעת זה כפוף, בין היתר, לשיקולים תקציביים.

ב

בית המשפט העליון (מפי הנשיאה ד' ביניש) פסק:

א. (1) נקודת המוצא לבחינת בחירתם של המשיבים לבסס את מיגונן של כיתות מסוימות בבתי הספר ב"עוטף עזה" על שיטת "המרחבים המוגנים" הינה כי בחירה זו מבטאת את עמדתה המקצועית של הרשות המינהלית, שהיא בעלת המומחיות בעניין. על כן, לא בנקל יתערב בית המשפט, המבקר את שיקול דעתה של אותה רשות, בהכרעתה המקצועית (1211-ז).

ג

(2) היקף הביקורת הוא תלוי עניין ונסיבות. בכל הנוגע להקצאת משאבים תקציביים, היקף הביקורת הוא אמנם מצומצם יותר, אך הוא יוכרע על פי מאזן השיקולים, הזכויות והאינטרסים העומדים אל מול שיקולי התקציב (212-ג).

ד

(3) על כן, בית המשפט יתערב, לעתים רחוקות ומתוך ריסון, בהחלטות הנוגעות לשיקול דעתה המקצועי של הרשות או לתקציבים המוקצים על ידיה, אם החלטות אלה חורגות באופן קיצוני ממתחם הסבירות המוקנה לרשות המינהלית (212-ד).

ה

(4) מאליו מובן כי על בית המשפט להתערב במידה רבה יותר בהחלטות שעשויות להשפיע על זכויות אדם בכלל, ועל מידת הסיכון שנשקף לחיי אדם – בפרט. סבירותן של החלטות מעין אלה תיבחן, כמובן, בראש ובראשונה, בהתאם לתשתית העובדתית שניצבה לפני הרשות בעת קבלת ההחלטה (212-ה).

ו

ב. (1) בניסבות דנן, אין מנוס מן המסקנה כי החלטת הרשות חורגת ממתחם הסבירות (212).

(2) אין מוטלת על המשיבים חובה מוחלטת להגן על התלמידים מפני כל איום או סכנה באשר הם. הטלת חובה מעין זו אינה אפשרית מבחינה מעשית, וספק אם היא ראויה מבחינה עקרונית (213-א-ב).

ז

- (3) חובתם של המשיבים, משעה שהמדינה נטלה על עצמה את האחריות למיגון מוסדות החינוך ב"עוטף עזה", היא ליתן מענה ביטחוני סביר לתלמידי בתי ספר החשופים לאיום של רקטות ה"קסאם" כל עוד הם נדרשים להתייבב ללימודים באותם מוסדות חינוך (213-ב-ג).
- (4) בנסיבות דנן, שיטת "המרחבים המוגנים" אינה נותנת מענה ביטחוני הולם לכיתות שמיגונון מבוסס על שיטה זו. עם זאת, אין די בכך כדי לקבוע כי מדיניותם של המשיבים הינה בלתי סבירה באופן שיצדיק את פסילתה. על מנת להגיע למסקנה כזו יש לבחון אלו שיקולים נוספים עמדו ביסוד החלטתם של המשיבים (214-ג-ד).
- ג. (1) השיקול התקציבי הוא שיקול לגיטימי ואינו שיקול זר. שיקול זה אף עשוי לעתים לגבור על שיקול ביטחוני כזה או אחר. כל אימת שהמדינה נדרשת להחליט אם להקצות סכום כספי מסוים על מנת להפחית איום ביטחוני עליה לאזן בין מידת ממשותו של האיום הביטחוני; הסיכון שצפוי לחיי אדם אם אותו סיכון יתממש; העלות הכספית הכרוכה במניעתו או בצמצומו של אותו סיכון; ושיקולים אחרים שעשויים להיות רלוונטיים בנסיבותיו הקונקרטיות של מקרה מסוים. האיזון בין שיקולים אלה צריך שיעשה בגדרי מתחם הסבירות הנתון לרשות המינהלית (214-ד-ו).
- (2) בנסיבות דנן, העלות הצפויה של מיגון הכיתות – כ-192 מיליון ש"ח – אינה מבוטלת. לא בנקל יורה בית המשפט למדינה כי עליה להקצות סכום בגובה כזה למטרה מסוימת, כאשר קודם לכן החליטה המדינה שלא להקצותו לאותה מטרה. מנגד, בנסיבות דנן, הקצאתו של הסכום נדרשת על מנת להגן על חיי אדם מפני איום ביטחוני שאינו איום פוטנציאלי או ערטילאי בלבד, שקיים ספק אם יתממש. מדובר באיום יומיומי, ממשי וקונקרטי, שחשופים לו אלפי תלמידים בבתי הספר ביישובי "עוטף עזה" ובשדרות (214-215-ב).
- (3) בנסיבות דנן, ובמיוחד לנוכח עוצמת האיום, מידת ממשותו, מספר התלמידים החשופים אליו והאפשרויות המעשיות שניתן באמצעותן להיטיב את ההתמודדות עם הסיכון, האיזון שביצעו המשיבים בין השיקול הביטחוני-מקצועי לבין השיקול התקציבי, חורג חריגה ניכרת ממתחם הסבירות (215-ה-ו).
- (4) בנסיבות דנן, ההחלטה שלא למגן את הכיתות במיגון מלא ולהסתפק במיגונון בשיטת "המרחבים המוגנים" הינה החלטה בלתי סבירה במידה המצדיקה התערבות שיפוטית (215-ו).
- ד. ההכרעה בהליך דנן מוגבלת לנסיבות הספציפיות של המקרה, ואינה חלה על מקרים אחרים. החשש, כי ההחלטה במקרה דנן תגרור אחריה דרישה למיגון בתי

ספר נוספים ברחבי הארץ, אינו טעם מספיק להימנעות ממיגון כשחיי התלמידים
בסכנה כה חמורה (215, 216 א-ב).

ה. (אליבא דשופטת ד' ברלינר):

(1) בנסיבות דנן, לתוך מתחם הסבירות ניתן להכניס גם שיקולים שעניינם מתן
עידוד, השתתפות בגורל ותחושת ביטחון מקסימלית – עד כמה שהדבר ניתן
– לתושבי "עוטף עזה", במיוחד עת מדובר בילדים. זאת, לצד השיקולים
שעניינם מידת הביטחון שמעניקה שיטת המיגון המוצעת (216 – 217 א).

(2) ככלל, שיקולים אלה אינם נכללים במתחם הסבירות לבדיקתה של שיטת
מיגון כזו או אחרת. אלא שהזמנים חריגים, הסבל שעוברת העיר שדרות
והיישובים הנוספים הוא חריג במימדיו, הן בהתייחס לתקופה שבה נתונים
התושבים לאיום ה"קסאמים" והן באשר לריבוי הפגיעות והיקפן. זמנים
חריגים מצדיקים אמצעים חריגים, ומתחם הסבירות צריך לשקף כאמור גם
היבט זה (217 א-ג).

חקיקה ראשית שאוזכרה:

- חוק ההתגוננות האזרחית, התשי"א-1951, סעיף 9ג.
- חוק לימוד חובה, התש"ט-1949.
- חוק זכויות התלמיד, התשס"א-2000.

פסקי דין של בית המשפט העליון שאוזכרו:

- [1] בג"ץ 3930/94 ג'זמאוי נ' שר הבריאות, פ"ד מח (4) 778 (1994).
- [2] בג"ץ 82/02 קפלן נ' מדינת ישראל, פ"ד נח (5) 901 (2004).
- [3] בג"ץ 7510/05 לוטן נ' שר התעשייה, המסחר והתעסוקה (לא פורסם,
ניתן ביום 23.5.2006).
- [4] בג"ץ 3472/92 ברנד נ' שר התקשורת, פ"ד מז (3) 143 (1993).
- [5] בג"ץ 4613/03 שחם נ' שר הבריאות, פ"ד נח (6) 385 (2004).
- [6] בג"ץ 1113/99 עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי
בישראל נ' השר לענייני דתות, פ"ד נד (2) 164 (2000).
- [7] בג"ץ 2599/00 יתד – עמותת הורים לילדי תסמונת דאון נ' משרד
החינוך, פ"ד נו (5) 834 (2002).

התנגדות לצו על-תנאי מיום 15.11.2006. הצו על-תנאי נעשה מוחלט. העתירה
התקבלה.

א

העותר בבג"ץ 8397/06 – טען לעצמו;
אורי קידר, קרן רז מורג – בשם העותרים 1–4 בבג"ץ 8619/06;
רענן גלעדי, בשם המשיבים 1–4 בבג"ץ 8397/06 והמשיבים 1–3 בבג"ץ
8619/06;

ב

שמואל קדם – בשם המשיבים 5–6 בבג"ץ 8397/06.

ג

פסק דין

הנשיאה ד' ביניש:

ד

יישובי אזור "עוטף עזה", ובהם העיר שדרות ויישובים בתחום המועצה
האזורית שער הנגב, מותקפים משך שנים על ידי רקטות "קסאם" שנורות
מתחומי רצועת עזה. שתי העתירות שלפנינו נוגעות לשאלת חובתה של המדינה
למגן את מוסדות החינוך ביישובי "עוטף עזה".

ה

1. העותר בבג"ץ 8397/06 הוא תושב קיבוץ כפר עזה, המשתייך למועצה
האזורית שער הנגב. שני ילדיו של העותר לומדים בבית הספר האזורי "שער
הנגב", שבו לומדים כ-1,200 תלמידים מיישובי הסביבה. אין חולק כי בית ספר
זה נמצא בטווח הפגיעה של רקטות ה"קסאם" הנורות מרצועת עזה. העותרים
בבג"ץ 8619/06 הם ועד ההורים העירוני בשדרות וגורמים נוספים המעוניינים
במיגון בתי הספר וגני הילדים בעיר, המצויים גם הם, כמוכן, תחת איום הפגיעה
של רקטות ה"קסאם". שתי העתירות שלפנינו מעוררות את שאלת סבירותו של
אופן המיגון שעליו החליטו המשיבים בבג"ץ 8619/06 והמשיבים 1–4 בבג"ץ
8397/06 (להלן: המשיבים) באשר לבתי הספר ב"עוטף עזה".

ו

ז

2. בחודש יוני 2006, בעקבות נפילה של רקטת קסאם בשטח בית ספר
בשדרות, החליט שר הביטחון כי יש לפעול למיגונם של בתי הספר ביישובי

א "עוטף עזה". ביום 2.7.2006 אימצה הממשלה (בהחלטת ממשלה מס' 219) את תוכנית המיגון שהוכנה על ידי פיקוד העורף ולפיה יש למגן את 24 בתי הספר ביישובי עוטף עזה, המונים 16 בתי ספר יסודיים ושמונה בתי ספר על-יסודיים, בשיטת "המרחבים המוגנים". שיטת מיגון זו אינה מבוססת על מיגון המלא של כל הכיתות בבתי הספר השונים, אלא על כך שחלק מהכיתות ימוגן וחלק אחר של הכיתות לא ימוגן כלל, אך הכיתות יהיו סמוכות למרחב ממוגן, כך שיתאפשר לתלמידי אותן כיתות להגיע למרחב המוגן עם הישמע ההתרעה על ירי רקטות "קסאם". יש לציין כי המרחבים המוגנים שעליהם מבוססת שיטת מיגון זו כוללים כיתות לימוד מסוימות אך גם אזורים בבית הספר שאינם כיתות, כגון מסדרונות ממוגנים. על פי לוח הזמנים שנקבע בהחלטת הממשלה אמור היה מיגונם של שני-שלישים מבתי הספר (16 בתי הספר היסודיים) להסתיים עד לתחילת שנת הלימודים התשס"ז ביום 3.9.2006; ואילו המיגון השליש הנוסף של בתי הספר (שמונת בתי הספר העל-יסודיים) אמור היה להסתיים עד לסיום חגי תשרי התשס"ז ביום 16.10.2006.

ב על פי החלטת הממשלה, הוקצה תקציב בסך 75 מיליון ש"ח לשם יישומה של תוכנית המיגון. לטענת המשיבים, מסגרת תקציבית זו אפשרה למגן (בשיטת "המרחבים המוגנים") רק את "כיתות האם" בכל בתי הספר (היינו, הכיתות הרגילות שבהן מתקיימים עיקר הלימודים) ולא את כיתות ה"ספח", דוגמת מעבדות, כיתות מחשבים, וכיו"ב.

ג 3. מסיבות שונות לא הושלם מיגונם של כל בתי הספר ביישובי "עוטף עזה" במועד שנקבע בהחלטת הממשלה, ובחודש אוקטובר 2006 הוגשו שתי העתירות שלפנינו. העתירה בבג"ץ 8397/06 מתייחסת לאי השלמת מיגונו של תיכון "שער הנגב", וכללה אף טענות באשר לאופן קיום הלימודים בבית הספר במועד הגשת העתירה. המשיבים 5 ו-6 בעתירה זו, שהם הרשות המקומית וראש הרשות, העלו בכתבי הטענות בעתירה טענות שונות נגד החלטתה המקדמית של המדינה שלא למגן את כיתות הספח בתיכון "שער הנגב". העתירה בבג"ץ 8619/06 התייחסה לאי השלמת מיגונם של בתי הספר וגני הילדים בעיר שדרות.

א 4. ביום 15.11.2006 התקיים דיון מאוחד בשתי העתירות (לפני השופטים ד' ביניש, ע' ארבל וד' חשין). שתי הסוגיות העיקריות שהתעוררו במהלך הדיון היו המועד המתוכנן להשלמתן של עבודות המיגון ושיטת המיגון שעליה הוחלט. בנוגע להשלמת עבודות המיגון, התברר כי עד למועד הדיון חלה התקדמות ניכרת במיגון מוסדות החינוך ביישובי "עוטף עזה", אולם עבודות אלה טרם נסתיימו. באשר לשיטת המיגון, נטען בדיון על ידי באי כוח העותרים כי שיטת "המרחבים המוגנים", שלפיה, כזכור, אין ממגנים באופן מלא כל אחת מכיתות הלימוד, אינה מתאימה למצב שבו ההתרעה לפני נפילת רקטות ה"קסאם" היא של כ-15 שניות בלבד, שכן פרק זמן זה אינו מאפשר לפנות כיתה שלמה ולהעבירה למרחב המוגן. לפיכך, החלטנו בדיון שנערך ביום 15.11.2006 להוציא צו על-תנאי המתייחס לשני סעדים. האחד מורה למשיבים להתייצב וליתן טעם מדוע לא יושלם הליך המיגון המלא של מוסדות החינוך ב"עוטף עזה", לרבות בעיר שדרות, בתוך פרק זמן קצר בהתאם לנסיבות הדוחקות; השני, מדוע לא ימירו את שיטת ה"מרחבים המוגנים" במיגון של כל כיתות הלימוד.

ב 5. תצהירי תשובה לצו על-תנאי מטעם המשיבים הוגשו ביום 20.12.2006. התצהירים ניתנו על ידי מפקד פיקוד העורף, האלוף יצחק גרשון, ועל ידי מנכ"ל משרד ראש הממשלה, מר רענן דינור. בתצהיר התשובה של מפקד פיקוד העורף נמסר כי מיגוןן של כל כיתות האם בבתי הספר הסתיים כפוף להשלמות מיגון נקודתיות, שעדיין נדרשו באותו מועד. השלמות מיגוןן אלה, שמקורן בהערות יועצי המיגון המועסקים על ידי פיקוד העורף, כללו בעיקרן הוספת פתחים נוספים לכיתות לצורך הקלה על מעבר מהיר של תלמידים בדרכם למרחב המוגן בעת הישמע ההתרעה על שיגור רקטות ה"קסאם". עוד נמסר בתצהיר התשובה כי את גני הילדים באזור "עוטף עזה" הוחלט למגן בשיטת "המיגון המלא" וכי עד למועד הגשת התצהיר הושלם מיגונם של 81 מתוך 151 גני ילדים באזור. מיגונם של מרבית יתר הגנים אמור להיות מושלם עד לסוף חודש מארס 2007. כן נטען בתצהיר התשובה כי פרויקט המיגון של מוסדות החינוך ב"עוטף עזה" הינו פרויקט יקר וחסר תקדים מבחינת היקפו ומורכבותו ההנדסית והלוגיסטית וכי עד לאותו מועד הושקעו בו קרוב ל-180 מיליון ש"ח בלוחות זמנים שהם כמעט בלתי אפשריים. על כן, נטען בתצהיר התשובה, כי המדינה פועלת בהתאם

לסטנדרט שנקבע בחלקו הראשון של הצו על-תנאי מיום 15.11.2006 (השלמת הליך המיגון בתוך זמן קצר בהתאם לנסיבות הדוחקות), וכי דין העתירות, בכל הנוגע להיבט זה, להידחות. א

בתצהיר התשובה מטעמו של אלוף פיקוד העורף ניתנה התייחסות מפורטת אף לראש השני של הצו על-תנאי, והוסבר מדוע עמדתם של המשיבים הינה כי את בתי הספר (בניגוד לגני הילדים) יש למגן בשיטת "המרחבים המוגנים" ולא במיגון מלא. כאמור, לפי שיטת "המרחבים המוגנים", רק כיתות לימוד מסוימות ממוגנות במיגון מלא, ואילו תלמידי יתר הכיתות נדרשים להספיק ולהגיע ל"מרחב מוגן" בעת הישמע ההתרעה על שיגור רקטות "קסאם". בתמצית הדברים ייאמר כי בתצהיר התשובה נטען כי לנוכח העובדה שזמן ההתרעה הרגיל של מערכת "צבע אדום", המתריעה על ירי רקטות "קסאם", הינו בין 15 ל-30 שניות, ובהתחשב בכך שלאחר הוספת כל הפתחים הנדרשים בכיתות יהיה, לדעת פיקוד העורף, פרק הזמן של 15 שניות – פרק זמן ריאלי לפינוי התלמידים בכל הגילים אל המרחבים המוגנים – פתרון המיגון בשיטת "המרחבים המוגנים" הינו פתרון מספק. יצוין כי הערכת זמנים זו מבוססת על תוצאות שני סבבים שונים של תרגילים שנערכו בחודשים ספטמבר ונובמבר 2006 בבתי ספר שונים באזור "עוטף עזה". מפקד פיקוד העורף הכיר אמנם בתצהירו בכך ששיטת "המיגון המלא" היא השיטה העדיפה מבחינה ביטחונית, אולם הוא טען כי חסרונה הגדול של השיטה הוא בעלויות הגבוהות הכרוכות בה. כך, במועד הגשת תצהיר התשובה, הוערכה העלות הכוללת של מיגון כיתות האם בלבד (בכיתות א'–י"ב) בשיטת "המיגון מלא" בסך של כ-162.5 מיליון ש"ח. בהקשר זה, נטען עוד כי יישום שיטת "המיגון המלא" באשר לבתי ספר ב"עוטף עזה" עלול להוות תקדים רב משמעות ביחס לבתי ספר באזורים אחרים בארץ הנמצאים כיום או שיימצאו בעתיד תחת איום דומה; כי התפישה היחידה באשר למיגון שנהגה עד כה לגבי בתי ספר בישראל הייתה שיטת "המרחבים המוגנים", וכי לשינוי שיטת המיגון באשר לבתי ספר עלולות להיות נפקויות גם על תפישת המיגון של המדינה בהתייחס למוסדות נוספים, כגון בתי חולים ובתי אבות.

סוגיה נוספת שאליה התייחס מפקד פיקוד העורף בתצהירו הייתה מיגון של כיתות הספח (בשיטת "המיגון המלא" או בשיטת "המרחבים המוגנים"). במועד T

א הגשת תצהיר התשובה, לא כללו תוכניות המיגון של בתי הספר ב"עוטף עזה" את מיגונן של כיתות הספח. עלות מיגונן של כיתות הספח בבתי הספר היסודיים והעל-יסודיים הוערכה (נכון למועד הגשת תצהיר התשובה) בסך של כ-58 מיליון ש"ח בשיטת "המרחבים המוגנים", ובסך של כ-144 מיליון ש"ח בשיטת "המיגון המלא".

ב בתצהיר התשובה מטעם מנכ"ל משרד ראש הממשלה, שהוגש אף הוא ביום 20.12.2006, נמסר כי בעקבות דיון – שהתקיים בראשות ראש הממשלה ביום 19.11.2006 – נעשית עבודת מטה בינמשרדית בנוגע לשאלת המיגון המלא של כיתות האם של תלמידי כיתות א'–ו', על מנת שהממשלה תוכל לקבל החלטה סופית בעניין. כן נמסר בתצהיר האמור כי יבחן הצורך בעבודת מטה נוספת בנוגע למיגון כיתות הספח של תלמידי כיתות ז'–י"ב בשיטת "המרחבים המוגנים".

ג 6. ביום 8.2.2007 התקיים לפנינו דיון בהתנגדות לצו על-תנאי. בהודעה מעדכנת מיום 6.2.2007, שהגישו המשיבים לקראת הדיון, הם התייחסו לשינויים שחלו מאז הגשת תצהירי התשובה לצו על-תנאי. המשיבים הודיעו כי ביצוע ההשלמות הנקודתיות למיגון בתי הספר, שהיו ידועות במועד הגשת תצהירי התשובה לצו על-תנאי, הסתיים. עם זאת, נמסר כי בתוך כחודש ימים יבוצעו השלמות נקודתיות חדשות, שהצורך בהן התעורר בעקבות סיור של יועצי המיגון שנערך בבתי הספר בתחילת חודש ינואר 2007. נוסף לכך, הודיעו המשיבים, כי ביום 18.1.2007 הוחלט במשרד ראש הממשלה על שינוי במדיניות המיגון של בתי הספר, כך שכיתות האם של תלמידי כיתות א'–ג' ימוגנו במיגון מלא; כיתות האם של תלמידי כיתות ד'–י"ב ימשיכו להיות ממוגנות בשיטת "המרחבים המוגנים"; כיתות הספח, שככלל לא היו ממוגנות, ימוגנו אף הן בשיטת "המרחבים המוגנים", כפוף לסדרי עדיפויות פדגוגיים שיועברו על ידי משרד החינוך. תאריך היעד שנקבע להשלמת תוספות מיגון אלה הוא ערב תחילת שנת הלימודים הבאה (התשס"ח). עוד התייחסו המשיבים בהודעתם לעלות המוערכת העדכנית של תוספת המיגון המלא גם לכיתות האם של תלמידי כיתות ד'–י"ב ולכיתות הספח, כפי שמבקשים העותרים; עלות זו עומדת על כ-106 מיליון ש"ח לכיתות ד'–י"ב ועל כ-86 מיליון ש"ח, לכיתות הספח.

א באשר למיגונם של גני הילדים ב"עוטף עזה" נמסר בהודעה המעדכנת מטעם המשיבים מיום 6.2.2007, כי מספר גני הילדים שמיגונם הושלם עד לאותו מועד עומד על 103 גנים מתוך 151. בנוגע ליתר הגנים נמסר כי עבודות המיגון והבנייה מחדש של מרביתם אמורות להסתיים עד לסוף חודש מאי 2007 (וברובם המכריע של הגנים – עד לסוף חודש מארס 2007). בנוגע לקבוצה נוספת של 29 גני ילדים, שהמידע אודותם הועבר לפיקוד העורף רק לאחר הגשת העתירות, נמסר בהודעה המעדכנת כי הוחלט על ידי משרד ראש הממשלה, בשיתוף משרדי הממשלה הנוגעים בדבר, כי ימוגנו אך ורק גנים הנמצאים תחת אחריות משרדי החינוך או התמ"ת, וכן גנים השוכנים במבנים ציבוריים ייעודיים לגן (ולא גנים השוכנים בבתי מגורים פרטיים).

ג בעקבות הדיון שנערך לפנינו ביום 8.2.2007, הורינו למדינה להגיש הודעה מעדכנת נוספת באשר לפעילות שנעשתה הן להרחבת הפתחים בין הכיתות הממוגנות למרחבי המיגון והן להשלמת המיגון של כיתות הספח. כן המלצנו למדינה לבחון מחדש את נושא "המרחבים המוגנים" בהתחשב בזמן ההתרעה הקצר הניתן לתלמידים כדי לפנות את הכיתות הבלתי ממוגנות. עוד הורינו למשיבים להעביר לבאי כוח העותרים רשימה של כל המקומות שבהם, לטענת המשיבים, הפרויקט הושלם כדי שהעותרים יוכלו להגיב או להפנות את תשומת ליבם של המשיבים לצרכים מיוחדים.

ה 7. הודעה מעדכנת נוספת מטעם המשיבים הוגשה ביום 15.4.2007. בהודעה נמסר כי בעקבות המלצתו של בית המשפט לשוב ולבחון את שיטת "המרחבים המוגנים" נערך בין הימים 18.3.2007 ל-23.3.2007 ניסוי רחב היקף בבתי הספר ב"עוטף עזה". ניסוי זה כלל 152 כיתות אם, המהוות כ-75% מכיתות האם ה"לבנות" המצויות בבתי הספר ב"עוטף עזה" (כיתות "לבנות" הוא כינוי של הכיתות שאינן ממוגנות במיגון מלא, אלא שמיגונן מבוסס על שיטת "המרחבים המוגנים"). יצוין כי מתוך 152 הכיתות שהשתתפו בניסוי, 36 כיתות הן של תלמידי א'-ג', שאותן הוחלט, כאמור לעיל, למגן במיגון מלא.

ז מתוצאות הניסוי עולה כי ב-57% מהכיתות שנבדקו הצליחו התלמידים לעבור למרחבים המוגנים בתוך 15 שניות ומטה. ב-23% מהכיתות שנבדקו

הצליחו התלמידים לעבור למרחבים המוגנים בתוך 16 עד 19 שניות. ביתר הכיתות, שהן 20% מהכיתות שנבדקו, ארך המעבר למרחבים המוגנים 20 שניות ומעלה. לטענת המשיבים, תוצאות הניסוי הוטו לרעה מאחר שברכות מן הכיתות בבתי הספר העל-יסודיים ניכרו חוסר שיתוף פעולה וזלזול מופגן של התלמידים בעת ביצוע התרגילים. על כך ניתן, לטענת המשיבים, ללמוד מכך שדווקא בקרב תלמידי כיתות א'–ו' עמד שיעור כיתות האם ה"לבנות", שהצליחו לעבור למרחבים המוגנים תוך 15 שניות ומטה, על 71%–75% מהכיתות, ואילו בקרב כיתות ז'–י"ב עמד שיעור זה על 39%–45% מהכיתות. המשיבים טוענים עוד כי ניתן להניח שאילו תלמידי הכיתות הגבוהות היו משתפים פעולה באופן מלא עם הניסוי, היו גם התוצאות שלהם באשר למעבר למרחבים המוגנים בתוך 15 שניות ומטה עומדים על כ-70%–75%. בכל הנוגע לפער שנוותר, אף לשיטת המשיבים, לשם השגת הצלחה מלאה במעבר למרחבים המוגנים בתוך 15 שניות, הודיעו המשיבים כי בעקבות ביצוע התרגילים הם הגיעו למסקנה כי יש הכרח להרחיב ולהוסיף עוד עשרות רבות של פתחים בין כיתות האם ה"לבנות" לבין המרחבים המוגנים. לפיכך, גובשה בדיון שהתקיים ביום 1.4.2007 רשימה של 90 דלתות, שאותן יש להוסיף או להרחיב. בהודעת המשיבים נמסר כי ביצוע רשימת השלמות עדכנית זו כבר החל והוא צפוי להסתיים עד לסוף חודש מאי 2007. עוד ציינו המשיבים בהודעתם כי הדרכת המורים והגברת התרגול על ידי התלמידים צפויות אף הן להביא לשיפור בתוצאות. מנגד, ציינו המשיבים כי לגבי חלק מן הכיתות קיימת הטיה חיובית מסוימת בתוצאות התרגילים, שפורטו לעיל, שכן מספר התלמידים שנכחו בהן בעת ביצוע הניסוי היה נמוך ממספר התלמידים הרגיל באותן כיתות. בהסתמך על תוצאות הניסוי, כפי שפורטו לעיל, טוענים המשיבים כי הניסוי הוכיח באופן אמפירי את הנחת היסוד של שיטת "המרחבים המוגנים", שלפיה, ככלל, התלמידים אכן מסוגלים לעבור למרחבים המוגנים בתוך 15 שניות.

באשר לכיתות הספח, נמסר בהודעה המעדכנת מטעם המשיבים מיום 15.4.2007, כי כ-70% כיתות וחדרי ספח נמצאו בשלב זה חיוניים למיגון (בשיטת "המרחבים המוגנים"), וכי על פי לוח הזמנים הנוכחי יושלמו מרבית עבודות המיגון ככל האפשר עד פתיחת שנת הלימודים הקרובה ויתרת העבודות תושלם עד לסיום חגי תשרי התשס"ח. בנוגע לגני הילדים מסרו המשיבים כי עבודות

המיגון (בשיטת המיגון המלא) הסתיימו לגבי 117 מתוך 151 הגנים. בנוגע ליתר הגנים נמסר כי חל עיכוב בלוח הזמנים שנמסר בעבר, לאחר שנתברר כי נדרש בעבורם תקציב נוסף העולה על זה שנקבע מלכתחילה. בהודעתם פירוט המשיבים את המועדים הצפויים להשלמת עבודות המיגון. העבודה בשני גנים אמורה הייתה להסתיים עד לסוף חודש אפריל 2007; 13 גנים יושלמו עד לסוף חודש מאי 2007; שלושה גנים יושלמו עד לסוף יולי 2007; שמונה גנים יושלמו ככל האפשר עד לסיום חגי תשרי התשס"ח. באשר לשמונה גנים נוספים, הנמצאים בשדרות, נמסר בהודעת המשיבים כי העבודות למיגונם מוקפאות מסיבות שאינן תלויות במדינה, על רקע טענות שהועלו על ידי קבלן שהפסיד במכרז שערכה העירייה.

א

ב

עוד מסרו המשיבים בהודעתם, מיום 15.4.2007, כי ביום 1.4.2007 החליטה הממשלה להקציב סכום נוסף של 135.15 מיליון ש"ח לטובת מיגון מוסדות החינוך בשדרות וביישובי עוטף עזה (החלטת ממשלה מס' 1528). סכום זה נועד לביצוע עבודות המיגון בגני הילדים, למיגון המלא של כיתות האם של תלמידי כיתות א'-ג' ולמיגון כיתות הספח בבתי הספר היסודיים והעל-יסודיים. הסכום שעליו הוחלט בהחלטת הממשלה מצטרף, כך מציינים המשיבים בהודעתם, לסכום של כ-200 מיליון ש"ח, שכבר השקיעה הממשלה במיגון מוסדות החינוך הנזכרים עד לאותו מועד.

ג

ד

ביום 24.5.2007, בסמוך לכתיבת פסק דין זה, הגישו המשיבים הודעת עדכון מטעמם ובה הגיבו על פנייתנו לנקוט עמדה בשאלה אם לנוכח השינוי במצב הביטחון באזור שדרות חל שינוי בתפישתם לעניין מיגון הכיתות, והתברר כי אין שינוי בעמדה. עם זאת, לנוכח המצב השורר בימים אלה באזור, הכריז שר הביטחון, מכוח הסמכות הנתונה לו בסעיף 99(ב)1 לחוק ההתגוננות האזרחית, התשי"א-1951, על "מצב מיוחד בעורף". הכרזה זו הוארכה על ידי הממשלה וההארכה אושרה על ידי ועדת החוץ והביטחון של הכנסת.

ה

ו

8. הנה כי כן, השאלה העומדת כיום במוקד המחלוקת בין העותרים למשיבים היא אם יש לחייב את המדינה למגן את כיתות האם של תלמידי כיתות ד'-י"ב בשדרות וביתר יישובי "עוטף עזה" בשיטת המיגון המלא, או שמא ניתן

ז

להסתפק במיגונן של כיתות אלה בשיטת "המרחבים המוגנים". שאלה דומה מתעוררת גם בנוגע למיגונן של כיתות הספח בבתי הספר היסודיים והעל-יסודיים ב"עוטף עזה".

א

לטענת העותרים, תוצאות הניסוי רחב ההיקף שערכו המשיבים, כמפורט בפסקה 7 לעיל, שמהן עולה כי כ-43% מהתלמידים לא הספיקו לעבור למרחבים המוגנים בתוך 15 שניות, מוכיחות כי שיטת "המרחבים המוגנים" אינה שיטת מיגון סבירה, במיוחד לנוכח העובדה שלפחות במקצת מן המקרים אין נשמעת כל התרעה בדבר שיגור רקטות הקסאם. כן טוענים העותרים כי לנוכח העובדה שהתקציב הכולל הנדרש למיגון המלא של כיתות האם לתלמידי כיתות ד-י"ב ושל כיתות הספח, כעולה מהודעת המשיבים מיום 6.2.2007, עומד על סך של כ-192 מיליון ש"ח, אין מדובר בהוצאה בלתי סבירה לשם מניעת הסיכון הנשקף לחייהם של מאות תלמידים. עוד טוענים העותרים כי מדיניות המיגון של המשיבים פוגעת בזכות לחיים, לשלמות הגוף ולחינוך של התלמידים, הלומדים בכיתות שאינן ממוגנות כראוי, ואף אינה עולה בקנה אחד עם חובותיה של המדינה על פי חוק לימוד חובה, התש"ט-1949 (להלן: חוק לימוד חובה). לטענת העותרים, השיקולים התקציביים המועלים על ידי המשיבים אינם מצדיקים פגיעה בזכויות אדם אלה.

ב

ג

ד

המשיבים טוענים, לעומת זאת, כי מתוצאות הניסוי שנערך בחודש מארס 2007 ניתן ללמוד כי שיטת "המרחבים המוגנים" נותנת מענה ביטחוני מספק לכיתות שמיגונן מבוסס על שיטה זו. זאת, במיוחד לנוכח ההטיות השליליות הניכרות שהיו, לטענת המשיבים, בניסוי, כמפורט בפסקה 7 לעיל. המשיבים מוסיפים טוענים בהקשר זה כי עמדתו של מפקד פיקוד העורף, שלפיה שיטת "המרחבים המוגנים" נותנת פתרון מספק מבחינה ביטחונית, הינה עמדתה המקצועית של הרשות המינהלית בפרשה שלפנינו. ככזו, היא נהנית מחזקת הכשרות המינהלית ונדרשות ראיות כבדות משקל על מנת לסתור אותה. כן טוענים המשיבים כי על אף שהמדינה לקחה על עצמה מיוזמתה את האחריות למיגון מוסדות החינוך ב"עוטף עזה", הרי שההנחה שמוטלת עליה חובה משפטית לעשות כן, ובפרט לממן בעצמה את מלוא עלות המיגון, אינה ברורה מאליה. המשיבים אמנם מכירים בכך שעל המדינה מוטלת חובה כללית לדאוג

ה

ו

ז

לביטחון אזרחיה, אולם, לטענתם, מדובר בחובה שלמדינה נתון שיקול דעת רחב לגבי דרך מימושה, ושיקול דעת זה כפוף, בין היתר, לשיקולים תקציביים. בהקשר זה טוענים המשיבים כי אף אם היו העותרים מוכיחים כי פתרון המיגון המוצע על ידי המדינה אינו מספק מבחינה ביטחונית, אין די בכך כדי להעניק להם את הסעד המבוקש על ידיהם, שכן מדובר בשאלה חלוקתית מובהקת המבוססת על סדרי עדיפויות תקציביים, שמרכז הכובד שלה הוא בתחום המדיניות המסור לממשלה, ולא בתחום המשפט. המשיבים מציינים עוד כי המדינה הקצתה עד כה סכום חסר תקדים של למעלה מ-330 מיליון ש"ח למיגון מוסדות החינוך ב"עוטף עזה" וכי הנפקות הכלכלית של קבלת העתירות תהיה הטלת עלות תקציבית נוספת על האוצר בסכום של מאות מיליוני ש"ח בטווח הזמן המייד, וככל הנראה – מיליארדי ש"ח בטווח הזמן הרחוק יותר.

9. השאלה שניצבת לפנינו היא, אם כן, אם החלטתם של המשיבים שלא למגן את כיתות האם של תלמידי כיתות ד'–י"ב ואת כיתות הספח במיגון מלא אלא להסתפק לשם כך בשיטת "המרחבים המוגנים" הינה החלטה המצויה במתחם הסבירות. מן הראוי לציין כי במקרה דנן אין אנו נדרשים לקבוע מסמרות בכל הנוגע לשאלה אם בכל מקרה הייתה מוטלת על המדינה חובה, על פי חוק לימוד חובה או על פי מקור נורמטיבי אחר כלשהו, לדאוג למיגונם של מוסדות החינוך ב"עוטף עזה" ולממן את עבודות המיגון הנדרשות, שכן בכל הנוגע לעיר שדרות וליתר יישובי "עוטף עזה" נטלה על עצמה המדינה את האחריות למיגון מוסדות החינוך. משעה שהחליטה המדינה לשאת באחריות המקצועית והתקציבית למיגונם של מוסדות החינוך ב"עוטף עזה", מוטלת עליה החובה לנקוט מדיניות מיגון סבירה באשר למוסדות חינוך אלה.

10. נקודת המוצא לבחינת בחירתם של המשיבים לבסס את מיגונן של כיתות מסוימות בבתי הספר ב"עוטף עזה" על שיטת "המרחבים המוגנים" הינה כי בחירה זו מבטאת את עמדתה המקצועית של הרשות המינהלית שהיא בעלת המומחיות בעניין. על כן לא בנקל יתערב בית המשפט, המבקר את שיקול דעתה של אותה רשות, בהכרעתה המקצועית (ראו למשל: בג"ץ 3930/94 ג'זמאוי נ' שר הבריאות [1], בעמ' 785–786; בג"ץ 82/02 קפלן נ' מדינת ישראל, משרד האוצר, אגף המכס [2], בעמ' 908–910; בג"ץ 7510/05 לוטן נ' שר התעשייה, המסחר

והתעטוקה [3], בפסקה 23 לפסק הדין). אף בעובדה שלבחירה בין שיטות המיגון השונות ישנן נפקויות כספיות, אשר, בלשון המעטה, אינן מבוטלות, ושבחירה זו מבטאת, בין השאר, סדרי עדיפויות תקציביים מסוימים בדבר אופן חלוקת המשאבים בחברה, יש כדי להשפיע על המידה שבה ייטה בית משפט זה להתערב באותה בחירה (ראו למשל: בג"ץ 3472/92 ברנד נ' שר התקשורת [4], בעמ' 152–153; בג"ץ 4613/03 שחם נ' שר הבריאות [5], בעמ' 393–394). אולם, מנגד, יש לזכור כי כל תחומי פעולתה של הרשות אינם חסינים באופן מוחלט מפני ביקורת שיפוטית. כך בוודאי כאשר מדובר בתחומים הנוגעים למילוי חובותיה של הרשות כלפי האזרח וכאשר הביקורת היא על החלטותיה הביצועיות של הרשות. היקף הביקורת הוא תלוי עניין ונסיבות. בכל הנוגע להקצאת משאבים תקציביים, היקף הביקורת הוא אמנם מצומצם יותר, אך הוא יוכרע על פי מאזן השיקולים, הזכויות והאינטרסים העומדים אל מול שיקולי התקציב (ראו למשל: בג"ץ 1113/99 עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' השר לענייני דתות [6]; בג"ץ 2599/00 יתד – עמותת הורים לילדי תסמונת דאון נ' משרד החינוך [7]). על כן, יתערב בית משפט זה – אם כי לעתים רחוקות ומתוך ריסון – אף בהחלטות הנוגעות לשיקול דעתה המקצועי של הרשות או לתקציבים המוקצים על ידיה, אם החלטות אלה חורגות באופן קיצוני ממתחם הסבירות המוקנה לרשות המינהלית. מאליו מובן כי על בית המשפט להתערב במידה רבה יותר עת עסקינן בהחלטות שעשויות להשפיע על זכויות אדם בכלל, ועל מידת הסיכון שנשקף לחיי אדם – בפרט. סבירותן של החלטות מעין אלה תיבחן, כמובן, בראש ובראשונה, בהתאם לתשתית העובדתית שניצבה לפני הרשות בעת קבלת ההחלטה.

11. במקרה דנן, לאחר שהוצגה לפנינו התשתית העובדתית הרלוונטית שעליה נסמכת ההחלטה שלא למגן את כיתות האם של תלמידי כיתות ד'–י"ב ואת כיתות הספח במיגון מלא אלא בשיטת "המרחבים המוגנים", אין מנוס מן המסקנה כי החלטה זו חורגת ממתחם הסבירות. שני השיקולים העיקריים שעליהם מבוססת החלטת המדינה, שלא למגן את הכיתות הנזכרות במיגון מלא, הינם השיקול הביטחוני-מקצועי והשיקול התקציבי. בכל הנוגע לשיקול הביטחוני-מקצועי, המשיבים אינם חולקים על כך שמיגון מלא של הכיתות נותן מענה ביטחוני טוב יותר מפני איום רקטות ה"קסאם" בהשוואה למיגון בשיטת

א "המרחבים המוגנים". השאלה שמתעוררת בהקשר זה הינה אם שיטת "המרחבים המוגנים" נותנת מענה ביטחוני סביר לתלמידים הלומדים באותן כיתות, שמיגונן מבוסס על שיטה זו.

ב ודוקו: אין מוטלת על המשיבים חובה מוחלטת להגן על התלמידים מפני כל איום או סכנה באשר הם. הטלת חובה מעין זו אינה אפשרית מבחינה מעשית, וספק אם היא ראויה מבחינה עקרונית. חובתם של המשיבים, משעה שהמדינה נטלה על עצמה את האחריות למיגון מוסדות החינוך ב"עוטף עזה", היא ליתן מענה ביטחוני סביר לתלמידי בתי ספר החשופים לאיום של רקטות ה"קסאם" כל עוד הם נדרשים להתייצב ללימודים באותם מוסדות חינוך.

ג 12. תוצאות הניסוי רחב-ההיקף שבוצע בחודש מארס 2007 באשר לכיתות שמיגונן נסמך על שיטת "המרחבים המוגנים", כמפורט בפסקה 7 לעיל, תומכות, להשקפתנו, בטענת העותרים כי שיטת מיגון זו אינה נותנת מענה ביטחוני סביר ומספק לסיכונים הניצבים בפני תלמידי אותן כיתות. כזכור, מתוצאות הניסוי עולה כי כ-43% מהכיתות שנטלו חלק בניסוי לא הצליחו לעבור למרחבים המוגנים בפרק הזמן של עד 15 שניות, שהוא, לשיטת המשיבים, פרק הזמן הרלוונטי לענייננו. המשיבים – בהודעתם מיום 15.4.2007 – העלו הסברים מהסברים שונים באשר לתוצאות הניסוי ותלו אותן, בין היתר, באי שיתוף פעולה מצד התלמידים שהשתתפו בניסוי ובמחסור בפתחים רחבים דיים בכיתות השונות.

ה בהסברים אלה, שהם למעשה בגדר השערות, אין כדי לשכנע כי שיטת "המרחבים המוגנים" נותנת מענה ביטחוני הולם לאיום הניצב בפני התלמידים. ראשית, אף לשיטתם של המשיבים, אילו היו התלמידים בכיתות ז'–י"ב משתפים פעולה באופן מלא עם הניסוי היה עומד שיעור הכיתות (בקרב כיתות אלה), שהיו מצליחות לעבור למרחבים המוגנים בפרק הזמן של עד 15 שניות, על כ-70%–75%, בדומה לשיעור המקביל בקרב כיתות א'–ו'. שנית, לא שוכנענו כי די בהרחבה ובהוספה של הפתחים, שאותן מתכוונים המשיבים לבצע, כדי לצמצם באורח ניכר את שיעור הכיתות שלא יצליחו לעבור למרחבים המוגנים בפרק הזמן הנקוב. המשיבים לא הביאו ראיה כלשהי התומכת בהשערה

א, ומנגד – תוצאות הניסוי שנערך מעלות כי שיעור המעבר של תלמידי כיתות א'–ר', אשר נראה, על פני הדברים, כי בעיית רוחב הפתחים אמורה להיות מהותית פחות לגביהם בהשוואה לתלמידים המבוגרים יותר, עומד על כ-70% בלבד.

ב עוד יש לזכור, ולעניין זה חשיבות רבה, כי לפחות במקצת מן המקרים אין כלל התרעה מוקדמת מפני שיגור רקטות ה"קסאם". במקרים אלה, אין ספק כי הסיכון הניצב בפני תלמידי הכיתות שאינן ממוגנות במיגון מלא הינו חמור יותר מזה הניצב בפני תלמידי הכיתות שממוגנות במיגון זה. זאת, אף שגם באשר לאחרונים מדובר, כפי שעולה מטענות המשיבים, בסיכון בלתי מבוטל.

ג 13. המסקנה המתבקשת, להשקפתנו, מן האמור לעיל הינה כי שיטת "המרחבים המוגנים" אינה נותנת מענה ביטחוני הולם לכיתות שמיגונן מבוסס על שיטה זו. עם זאת, אין די בכך כדי לקבוע כי מדיניותם של המשיבים הינה בלתי סבירה באופן שיצדיק את פסילתה. על מנת להגיע למסקנה כזו עלינו לבחון אלו שיקולים נוספים עמדו ביסוד החלטתם של המשיבים.

ד השיקול שהציבו המשיבים, כפי שטענו הם עצמם לפנינו, אל מול השיקול הביטחוני-מקצועי הינו, כאמור לעיל, השיקול התקציבי. שיקול זה הוא שיקול לגיטימי ואינו שיקול זר. שיקול זה אף עשוי לגבור לעתים על שיקול ביטחוני כזה או אחר. אין מוטלת על המדינה חובה מוחלטת להגן על כל אזרח או אף על כל תלמיד בכל מחיר מפני כל איום הנשקף לביטחונו האישי. כל אימת שהמדינה נדרשת להחליט אם להקצות סכום מסוים על מנת להפחית איום ביטחוני עליה לאזן בין מידת ממשותו של האיום הביטחוני; הסיכון שצפוי לחיי אדם אם אותו סיכון יתממש; העלות הכספית הכרוכה במניעתו או בצמצומו של אותו סיכון; ושיקולים אחרים שעשויים להיות רלוונטיים בנסיבותיו הקונקרטיות של מקרה מסוים. האיזון בין שיקולים אלה צריך שיעשה בגדרי מתחם הסבירות הנתון לרשות המינהלית.

ה 14. במקרה דנן, העלות הצפויה של מיגון כיתות האם של תלמידי כיתות ד'–י"ב ושל כיתות הספח במיגון מלא עומדת, כעולה מהודעת המשיבים מיום 6.2.2007, על כ-192 מיליון ש"ח. סכום זה אינו סכום מבוטל. לא בנקל יורה

א בית משפט זה למדינה כי עליה להקצות סכום בגובה כזה למטרה מסוימת, כאשר קודם לכן החליטה המדינה שלא להקצותו לאותה מטרה. מנגד, בנסיבות המקרה שלפנינו, הקצאתו של הסכום המצוין נדרשת על מנת להגן על חיי אדם מפני איום ביטחוני שאינו איום פוטנציאלי או ערטילאי בלבד, שקיים ספק אם יתמש. מדובר באיום יומיומי, ממשי וקונקרטי, שחשופים לו אלפי תלמידים בבתי הספר ביישובי "עוטף עזה" ושדרות. איום זה, המרחף מעל ראשיהם של קטינים בבתי ספר המצויים לא הרחק ממרכז הארץ, הוא איום המתמשך תקופה ארוכה על תלמידים, רק בשל כך שמשפחותיהם מתגוררות באזור שהפך לאזור שתושביו נתונים תקופה ארוכה בסיכון לחייהם ובמתח בלתי פוסק, והוא אינו ניצב בפני תלמידי בתי ספר אחרים בישראל. החובה ללמוד בבית הספר החלה על רובם המכריע של התלמידים על פי חוק לימוד חובה, וזכותם ללמוד במוסדות החינוך הרשמיים, על פי חוק לימוד חובה ועל פי חוק זכויות התלמיד, התשס"א-2000, מצדיקות, בנסיבות המקרה דנן, הטלת חובה על המדינה לספק הגנה על חייהם ועל שלומם; גם אם אין מדובר בחובה מוחלטת זוהי, ללא ספק, חובה מוגברת בנסיבות שנוצרו. אין זה סביר להעמיד הורים בפני הדילמה של מימוש זכות ילדיהם לחינוך אל מול ההגנה על חיי הילדים. מיגון כיתות האם של תלמידי כיתות ד'–י"ב וכיתות הספח בבתי הספר ב"עוטף עזה" במיגון מלא ולא בשיטת "המרחבים המוגנים" יספק הגנה טובה יותר מפני הסיכון הנשקף לחייהם ולשלמות גופם של אותם תלמידים.

ה בנסיבות אלה, ובמיוחד לנוכח עוצמת האיום, מידת ממשותו, מספר התלמידים החשופים אליו, והאפשרויות המעשיות שניתן באמצעותן להיטיב את ההתמודדות עם הסיכון, הגענו לכלל מסקנה כי האיזון שביצעו המשיבים במקרה דנן בין השיקול הביטחוני-מקצועי לשיקול התקציבי חורג חריגה ניכרת ממתחם הסבירות. היינו, ההחלטה שלא למגן את הכיתות הנזכרות במיגון מלא ולהסתפק במיגון בשיטת "המרחבים המוגנים" הינה החלטה בלתי סבירה במידה המצדיקה התערבות שיפוטית.

ט מן הראוי להעיר עוד כי פסק דין זה מוגבל לנסיבות המקרה דנן, כפי שהן עלו מהתשתית העובדתית שהונחה לפנינו. אין אנו קובעים היום כי קיימת חובה למגן במיגון מלא את כל הכיתות בכל בית ספר בישראל, הניצב בפני איום

א ביטחוני כלשהו שמיגון מלא של הכיתות בו הוא רלוונטי להתמודדות מולו; או
כי שיטת "המרחבים המוגנים" הינה שיטה שאין להשתמש בה למיגונם של בתי
ספר או של מוסדות ציבור אחרים בישראל. החשש שהעלה המשיב בתצהיר
התשובה כאילו ההחלטה למגן את בתי הספר בשדרות ובנגב המערבי תגרוור
אחריה מיגון בתי ספר ברחבי הארץ, אינו טעם מספיק להימנעות ממיגון כשחיי
התלמידים בסכנה כה חמורה. המסקנה שאליה הגענו בעניין שלפנינו מבוססת
ב כל כולה על העובדות הקונקרטיות הנוגעות לסיכונים שבתי הספר בשדרות
וביתר יישובי "עוטף עזה" נתונים בהם, מחד גיסא, ולאיומים הנשקפים
לתלמידי אותם בתי ספר, מאידך גיסא.

א 15. אשר על כן, אציע לחבריי ליתן צו מוחלט המורה למשיבים למגן את כל
כיתות האם בבתי הספר בשדרות וביתר יישובי "עוטף עזה" במיגון מלא ולא
בשיטת "המרחבים המוגנים". על המשיבים להשלים את עבודות המיגון של
כיתות אלה עד לתחילת שנת הלימודים התשס"ח. אף את כיתות הספח בבתי
הספר הללו נדרשים המשיבים למגן במיגון מלא ולא בשיטת "המרחבים
המוגנים". כיתות הספח שימוגנו הן אלה שעל מיגונן הוחלט, בהתאם לסדרי
T העדיפויות הפדגוגיים שקבע משרד החינוך, כמפורט במכתבו של מנכ"ל משרד
החינוך מיום 13.3.2007 (המצורף כנספח מ/ש4 להודעת המשיבים מיום
15.4.2007). מיגונן של כיתות ספח אלה יושלם עד לתום חגי תשרי התשס"ח.
באשר לגני הילדים ב"עוטף עזה", לא מצאנו לנכון ליתן צו מוחלט, רק משום
ה שאין מחלוקת כי יש למגנם במיגון מלא והעבודות למיגונם מתבצעות בקצב
ה סביר.

השופטת ד' ברלינר:

א אני מסכימה לתוצאה שאליה הגיעה חברתי הנשיאה, וברצוני להוסיף מילים
ספורות בלבד, כדלקמן:

א נראה לי כי לתוך מתחם הסבירות בנסיבות הקיימות בעת הזו ביישובי עוטף
עזה, והעיר שדרות במיוחד, ניתן להכניס גם שיקולים שעניינם מתן עידוד,
T השתתפות בגורל ותחושת ביטחון מקסימלית – עד כמה שהדבר ניתן – לתושבי

המקום, במיוחד עת מדובר בילדים. זאת, לצד השיקולים שפירטה חברתי
שעניינם מידת הביטחון שמעניקה שיטת המיגון המוצעת.

א

מקובל עליי כי, ככלל, אין אלה השיקולים שייכללו במתחם הסבירות
לבדיקה של שיטת מיגון כזו או אחרת. אלא שהזמנים חריגים, הסבל שעוברת
העיר שדרות והיישובים הנוספים, חריג במימדיו הן בהתייחס לתקופה שבה
נתונים התושבים לאיום ה"קסאמים" והן באשר לריבוי הפגיעות והיקפן.

ב

זמנים חריגים מצדיקים אמצעים חריגים, ומתחם הסבירות צריך שישקף
כאמור גם היבט זה.

השופט ס' ג'ובראן:

ג

אני מסכים.

הוחלט כאמור בפסק דינה של הנשיאה ד' ביניש.

ניתן היום, י"ב בסיון התשס"ז (29.5.2007).

ד

ה

ו

ז